

Slavica
Mastikosa

ZAKON
SRCA

■ Laguna ■

Copyright @ 2012, 2024, Slavica Mastikosa
Copyright @ ovog izdanja 2024, LAGUNA

Svaka sličnost sa ličnostima i događajima iz stvarnog života
je slučajna.

*Nežnoj uspomeni na
moju blaženoupočinu drugaricu,
Radmilu Milosavljević,
čiji pseudonim Sema Pat pozajmljujem.*

S ljubavlju

Sadržaj

Predgovor: Samo zakon srca ne greši	9
Kako bude – biće	13
Kao most nad vremenom	15
Moja bitka.	19
Pogovor: Zakon života i snaga ljubavi	213
<i>O autorki.</i>	219

Predgovor

Samo zakon srca ne greši

Roman *Zakon srca* Slavice Mastikose čita se kao što žedan ispija vodu sa izvora, lako, brzo, u velikim gutljajima. Sve je u njemu dato tako prirodno i prepoznatljivo da lako dolazi do poistovećivanja i identifikacije sa junacima i radnjom. Čini se da autorka preslikava život u svoj njegovoj punoći, konturišući ga i bojeći jarkim živopisnim koloritom. Nižu se scene poput onih o kojima se svakodnevno sluša od rodbine, komšija, prijatelja... Pred čitaocima iskršava svet koji im je blizak. Kako priča odmiče, tu i tamo počinju da se pojavljuju sitne naznake koje kao sporedne uličice pokazuju da u delu postoje i drugi putevi kojima se može poći i na koje treba obratiti pažnju.

Neočekivani obrt se desi naglo. Ne da se naslutiti. Čitalac, iznenađen i zatečen, pravi korak unazad u želji da se sabere, snađe, i napravi blagu distancu i otklon od svega. Izvorska voda je zamućena, emocije ustalasanе. I dalje je sve što sledi njemu poznato i jasno, ali suočavanje sa sudbinama junaka je bolno i otrežnjujuće. Više niko ne misli da se slične stvari i njemu dešavaju, da bi tako nešto i on

pomislio, rekao i učinio. Ništa više nije ni obično ni svakodnevno. Radnja kao da se izmešta na pozorišnu scenu. Ona se prati iz prvog reda, ali s jasnom granicom koja razdvaja glumce i publiku.

Brojne su sličnosti između ovog romana i drame. U *Zakonu srca* dominiraju dijalozi. U njima se evocira prošlost, otkrivaju najskrivenije misli, razrešavaju dileme... Jasno su ispoštovane sve etape dramske radnje. Na početku je ekspozicija. Upoznajemo junakinje Semu Pat i Lepojku, Frankfurt kao mesto dešavanja i okosnicu radnje – težnju za roditeljstvom. Nakon toga sledi zaplet: svi dugo pravljene planovi padaju u vodu, Lepojka ostaje sama, u beznađu nalazi oslonac u najboljoj prijateljici Klaudiji. Kulminacija je kada saznamo koliko gubitaka je podnela Klaudija i koja odricanja i prepreke čekaju Lepojku, koja želi da postane majka. Peripetija nastaje kada nam se učini da smo povezali konce, otkrili ko je kome ko u priči i ponadali se da će se konflikti sami od sebe rasplesti i rešiti. Međutim, rasplet, kao u svakoj drami, traži napor, rizik, hrabrost, srčanost. Kraj romana neočekivano napravi zaokret, prepakuje činjenice i kao dobri stari kaleidoskop stvori novu sliku. Tako jedan porodičan roman dobija skoro krimi-notu.

Valja se osvrnuti na sve bogatstvo ovog romana. Glavnu radnju senče i nadopunjuju legende, bajkovite priče, verovanja, običaji, putopisni segmenti, kulturološki kurioziteti. Posle čitanja ove knjige znaćete više, videćete dalje. Zavirićete u različite pravne zakone evropskih zemalja, shvatićete svu njihovu važnost i komplikovanost. Dalekosežnost. Sudbine glavnih junakinja direktno su njima uslovljene. Na tasove boginje pravde biće stavljeni zakon srca i zakon suda. Jasno je za koji ćete se opredeliti, ali nije lako spoznati koji od njih će prevagnuti u knjizi i kako.

Najveća vrednost ovog romana jeste što reflektor jarki snop svetlosti upravlja ka temama od kojih se drugi sklanjaju. Beže od njih. Zaziru. Slavica Mastikosa ne okreće glavu. Ne zabija je u pesak. Ona pokreće pitanja o kojima se ne razmišlja, ne razgovara, zato što su bolna i teška. Iako su sudbonosna, egzistencijalna, ta pitanja se radije guraju ispod tepiha, skladište se u najudaljenije kutke uma. Strah ljude parališe i čini slabima. „Zakon srca“ ne dozvoljava da se i nadalje okreću glave od njih. On pokreće debatu. Postavlja pitanja. Postajemo li ranjiviji, slabiji, prolazniji, kratkoročniji, izloženiji, ugroženiji ako mislimo i pričamo o donatorstvu organa? Donorskim karicama? Zaveštanju organa? Gašenju jednog i spasavanju brojnih drugih života...

Kako se o tome ne razgovara, tako se o tome i ne piše... Slavica Mastikosa hrabro probija taj zid tišine. Hrabro sebe i nas suočava s tom temom u ovom delu. Pritom ne zauzima i ne drži nijednu stranu, ne moralise, ne pridikuje. Autorka samo osvetljava trenutak kada do moždane smrti dođe i posledice koje iz nje proističu. Ukazuje na odluke koje moraju da budu donete u trenutku, na kajanje koje iz žurbe i nepripremljenosti može da proistekne, na preispitivanje koje ostaje za ceo život. Klaudijina priča se isprva čini da je u drugom planu, ali ona svojom snagom, potresnošću i značajem raste, grana se i senči i uslovljava sva dešavanja, uključujući i sam kraj romana.

Roman *Zakon srca* nema mnogo likova. U prvom planu su žene i njihove sudbine. Muževi, očevi, prijatelji, lekari kao da su tu samo da bi se taj ženski princip još jače i bolje istakao i shvatio. A opet, muško-ženske ruke su isprepletene, njihovi snovi sanjani su zajedno, misije objedinjene... Svi oni tragaju za srećom, za smislom postojanja, ciljem kome vredi stremiti. U životnim nedaćama treba opstati i ostati.

U vremenu koje dolazi treba trajati. Loza treba da bude produžena. Ali kako ako do začeca ne može da dođe? Ako glavna junakinja doživi i jedva preživi dve vanmaterične trudnoće? Da li sme da se i dalje nada? Šta joj je činiti? Kako tu može da pomogne vantelesna oplodnja? I kada čitalac svim srcem počne da navija za tu opciju, da veruje da ima nade, da autorka ne bi zašla u to polje da ne veruje da iz njega može i da izađe, doživeće šok. Pratiće i preživljavaće moralne i etičke dileme, kao što ih i junaci nose i bistre. Tome služi književnost, to su najviši dometi umetnosti. Ona detektuje problem, prepoznaje nsvakidašnju pojavu, upire prstom u ljudsku patnju i stradanje bez lične krivice, pokreće na raspravu, potpiruje potrebu da konflikt bude razrešen, a pravda srca zadovoljena.

Autorka, na već prepoznatljiv način, lični plan ugrađuje u onaj širi, društveni. Ona spominje sukobe u bivšoj Jugoslaviji, posledice koje rat donosi, rasejanje koje je prouzrokovao, pečalbarski život na koji se niko nije navikao, niti ga je u tom vihoru tražio... Slavica pokazuje izuzetno poznavanje društveno-političkih dešavanja u prošlom veku, dostignuća na polju medicine i načina i zakonitosti života u Nemačkoj. Otuda proističe i njeno pozivanje na „sindrom srećnog srca“, koje podseća na motiv iz epske pesme *Ropstvo Janković Stojana* i opomenu da i prevelika sreća može biti kobna.

Od izvora do uvira u *Zakonu srca* sve je napeto, neizvesno, puno virova, zaokreta, sunčanih bleskova, ali i tamnih senki. Čitajući ga, postajemo svesni da su „suze radosnice i suze od žalosti podjednako slane“. Roman poručuje da je život borba, ali da predaja ne postoji kao opcija!

Ljiljana Šarac

Kako bude – biće

Cele noći Sema Pat oka nije mogla da sklopi. Osećala je nepodnošljiv umor. Oči su je pekle i suzile kao da ima povišenu temperaturu. Znala je da je to vrućica koja se oblogama ne da ublažiti i da su te suze neme pričalice o beznađu u kome se nalazila. Nije imala volje da pozove u pomoć jer je u tom trenu želela da svojim olovno teškim suzama bude jedini svedok. Iako tek simbolična, rođendanska proslava u bolesničkoj sobi ju je premorila. Na momente je imala utisak da propada zajedno s krevetom i jedva je smogla snage da ugasi osamnaest svećica koje su plamsale na torti. Svaka svećica mogla je, u njenim godinama, da bude za po jednu lepršavu želju. Ali ona je imala samo jednu – da ozdravi.

Mora da je taj, pomislila je kad je raznežena ugasila svećice, ko je prvi put izrekao misao *da zdrav čovek ima milion želja, a bolestan samo jednu*, dobro, veoma dobro znao, kao i ona tog trenutka, o čemu govori.

Otkako su joj lekari saopštili da je na samom vrhu liste čekanja za transplantaciju srca, Sema Pat kao da se sledila. Niti je očajavala, niti se radovala.

Kao da se vrte na ringišpilu, doletale su, gubile se i opet navirale jedne te iste reči: kako bude – biće. Reči koje su joj čudno odzvanjale u glavi na momente su imale notu mirenja sa sudbinom i tada bi celo njeno biće zapadalo u apatiju. Već u sledećem trenutku ulivala bi im nadu, misleći da svaki čovek, pa i ona, ima neku ovozemaljsku misiju. Ona je još žarko želela da spozna koja je njena misija. Kako bude – biće, odzvanjalo joj je u mozgu... što pre, to bolje... A šta to, nametnu joj se pitanje: smrt ili isceljenje... I za koga bolje? Za nju, koja se nada da će ipak sve nekako krenuti dobrim putem. A ipak, to „nekako“ značilo bi nekome tamo, ko se takođe nada boljem sutra, kraj životnog puta, tren kad se život nenadano, kao otkos sudbine, stapa s vremenom koje nepovratno odlazi. Njen život... kao i tamo nečiji... njen... ili... Ko li odlučuje o tome?

Nada i užas, pravda i nepravda, suze radosnice i suze žalosti, kao sijamski blizanci, pomislila je, osećajući sladu-njavo-gorki ukus te spoznaje.

Čekalo se na odgovarajuće srce, kao da se čeka na brzi voz kako bi se moglo dalje. A to je značilo da je nekome to poslednja stanica. Neko bi morao da izađe iz kompozicije da bi ona ušla. Iako gorka, ta nepravda nije mogla da potisne želju za ozdravljenjem, želju za životom.

Pokušavala je da odagna turobne misli, tražeći nove, smislene, ali u ponoru, u koji je na mahove upadala kao da gubi svest, ne nađe ništa sem praznine, kojom su, poput eha, odzvanjale iste reči: kako bude – biće...

Kao most nad vremenom

Zovem se Lepojka. Nosim to ime s ponosom bez obzira na to što su mnogi u sredini u kojoj sam odrastala lomili jezik izgovarajući ga. Dali su mi ga po tatinoj majci, baki koju nisam upoznala, a uz koju sam, iako nije bila fizički prisutna, čini mi se, odrastala.

U očevoj porodici s ponosom su govorili da je moj otac nasledio smiren i vedar duh svoje majke, koju je neizmerno voleo.

Još u ranom detinjstvu, držeći se za njene skute, upijao je svaku njenu reč, svaki savet, mudru izreku, naučio kad i kako treba slušati i poslušati druge, a kad treba raditi po svom.

Odmalena sam uočila da bi se ocu, kad god bi pričao o baki, oči orosile suzama. Uz svaku priču o svojoj majci, baki Lepojki, otac bi neizostavno rekao da je mlada umrla, ili da je kratko živela.

Ali u svom kratkom životu ona je svom jedincu, mom ocu, a i meni, na dar ostavila neizbrisiv pečat ljubavi, koji se ogledao u spoznaji da je voljen i da ume da voli. Osećala sam to po očevim mekim pokretima dok bi me milovao po licu ili kovrdžavoj kosi, govoreći mi kako je takve kovrdže u našoj familiji jedino baka imala.

Otac je govorio malo, ali ono što bi rekao bilo je važno. Mama je umela slikovito ali naširoko da priča. Tako sam imala priliku da saznam ono važno i čujem ono lepo.

Ja sam dete gastarbajtera, igrom slučaja rođena sam u Frankfurtu na Majni, 1971, a ne u rodnom gradu svojih roditelja, jer mama, održavajući trudnoću, nije smela da se izloži tako dalekom putu.

Iako je Frankfurt moj rodni grad, ipak sam u njemu stranac. Po zakonu države u kojoj sam rođena, stranci državljanstvo ne dobijaju rođenjem, već odobrenjem države, ali samo oni koji ga zatraže, a pritom ispune mnoge zakonom predviđene uslove.

Ja takvu odluku nisam donela iako sam se u dvadeset i petoj godini udala za nemačkog državljanina Johana Klajna, čoveka čudnog imena za jednog čistokrvnog Srbina, ali čoveka vrednog moje ljubavi koji je za mene uvek i jedino bio – Jovica.

Iako je teskoba bezbroj puta harala mojim bićem, bila sam uverena da sam rođena pod srećnom zvezdom. Upoznala sam strah i mnoga od njegovih bezbroj lica, ali sam ujedno, prolazeći kroz sva ta životna iskušenja, uočila da su teskobe, tuge i nezadovoljstva koje sam proživljavala uvek iznova bleđeli pred nekim novim iskušenjima koja su potiskivala dotadašnja. Srećna zvezda izgubila je nešto od svog sjaja onog trena kada me je snašla ona neprebolna tuga, jedna od onih koje zovemo doživotna.

Tek onda kada je usamljenost zakucala na moja vrata, spoznala sam kako je teško prolaziti kroz životne nedaće gušeći se u neisplakanim suzama: kada se dan kao čelična opruga obavije oko nogu pa korak postane trom, dani po-spansi, a noći besane.

Nemam potrebu da o tim mukama ostavim zapis.

Moj poriv zakačio se za onaj problem kojeg i nije trebalo da bude.

Problem proistekao iz sukoba dva zakona.

Zakona pisanog ljudskom rukom i zakona srca.

Mog.

Taj moj problem, moja nevolja, kao uostalom svaka muka, imala je uzrok i posledicu i bila je čvrsto upređena u klupko mog života. Razmotavajući je, ne mogu a da ne dotaknem i neke druge.

Neka ovi osnovni podaci budu most nad vremenom proteklim od mog rođenja do moje trideset devete godine, kada je problem, moja muka, i otpočeo.

Moja bitka

Bila je subota. Noć tiha, sparna, bez daška vetra. S terase stana posmatrala sam avione na vedrom nebu kako se približavaju tornju Heninger, zamiču iza njega i opet se pojavljuju silaznom putanjom ka aerodromu, na koji svakog minuta sleti po jedan avion. Kako bi jedan zaobišao toranj, na horizontu iz oblaka izranjao bi sledeći.

Na tom parčetu neba koje se sa terase moglo videti, kao za paradu uvežbane, plovile su istovremeno na određenom rastojanju tri-četiri čelične ptice ka frankfurtskom aerodromu. Satima sam mogla nepomično da sedim i posmatram taj prizor, udubljena u misli.

Te noći razmišljala sam kako bi bilo lepo da sam u nekom od aviona koji će sleteti na Kipar okružen morem, gde je moj Jovica trenutno boravio. Ili, još lepše, da je kongres bankara na kome je Jovica učestvovao završen i da je on već u nekom od aviona koji upravo sleću na frankfurtski aerodrom.

Svoju odluku da vantelesnom oplodnjom pokušamo da ostvarimo dugogodišnji san i postanemo roditelji počeli smo da sprovodimo u delo.

Već sam provela nekoliko dana na klinici. Primala sam hormonsku terapiju koja je pospešivala ovulaciju i stvaranje jajnih ćelija. Tada mi je profesor Jirgens s osmehom rekao:

– Imam lepe vesti za vas. Uspeli smo da izdvojimo i uspešno oplodimo sedam jajnih ćelija.

– Divne vesti, profesore. I šta dalje?

– Već smo ranije pričali o tome. Prema parametrima i dosadašnjem iskustvu, smatramo da su svih sedam kvalitetni embrioni koji prema našoj proceni imaju veliku šansu preživljavanja.

– Da li to znači da ukoliko transfer embriona ne uspe iz prve, za sledeći pokušaj neću morati ponovo da se izlažem hormonskoj terapiji?

– Upravo tako, zato sam vam i preporučio metodu kriokonzervacije.*

– Kakav je dalji postupak?

– Sad nam predstoji još ovaj poslednji korak. Odrediću vam termin za ubacivanje embriona u matericu, a na vama je da se psihički pripremite za taj momenat jer to je takođe veoma bitan faktor u ovom celokupnom procesu.

– Sve je to lepo, neizmerno se radujem, ali ujedno i strahujem. Da li će intervencije biti bolne?

– Neće, pobrinućemo se da vas poštedimo bola. Embrion se unosi tankim plastičnim kateterom kroz grlić direktno u matericu.

– I kada bi onda trebalo pouzdano da znam da li sam trudna ili ne?

– Najranije dve nedelje po embriotransferu, određivanjem hormona trudnoće u krvi ili mokraći može se utvrditi da li je do začeća došlo ili nije.

* Kriokonzervacija – kontrolisano zamrzavanje i čuvanje biološkog materijala: embriona, jajnih ćelija, spermatozoida i delova tkiva jajnika ili testisa.

– Po vašem mišljenju, kakve su šanse za uspeh?

– To je jedno od onih težih pitanja na koja lekari obično sležu ramenima. Kad kažemo da se mogućnost da zatrudnite kreće od 25 do 30 odsto po ciklusu, to izgleda malo i nesigurno. Ali kako su šanse da prirodnim putem zatrudne kod žena kod kojih ovo primenjujemo ravne nuli, onda je pomenuti procenat veliki. To naravno zavisi od mnogo, reklo bi se sporednih, a ipak bitnih stvari: starosti partnera, naročito žene, opšteg zdravstvenog stanja i da ne nabrajam dalje. Samo da dodam da su svi ti faktori kod vas optimalni i da možemo da se nadamo uspehu. Jedino bih vam preporučio da ako ste pušač, taj porok bar neko vreme ne upražnjavate.

– Ne, nisam, tog poroka sam se oslobodila pre desetak godina – rekla sam sa osmehom na licu...

– E, to me raduje – rekao je i potapšao me po ramenu.

– Dakle, sve smo se razumeli i uskoro krećemo u odlučujuću borbu. A dotle, želim vam svako dobro i samo opuštenu, bez stresa i pesimizma.

Pred taj, za nas veoma bitan momenat, stres nije hteo da nas mimoiđe. Prvo se termin seminara koji je bio izuzetno važan za Jovičinu poslovnu karijeru poklopio sa terminom mog odlaska u bolnicu, što je posebno Jovicu uznemirilo jer je on želeo da u tom momentu bude uz mene. Potom smo saznali da profesor Jirgens odlazi za Ameriku. Put je bio vezan za njegov naučni rad. Kako je ceo proces vantelesne oplodnje bio u paketu sa neograničenim poverenjem koje smo imali u profesora, sama pomisao na to da on neće obaviti embriotransfer mene je uznemirila.

Doktor Jirgens nas je pomno saslušao i objasnio da će on obaviti taj poslednji korak vantelesne procedure i tek potom krenuti na put. Jovici je predložio da pre puta obavi

sve ono što je još pravno bilo potrebno, i da ne brine jer proces transfera embriona nije komplikovan, niti fizički težak. Tako je Jovica ispunio hrpu formulara, potpisao sve moguće saglasnosti, obavio sve što je bilo potrebno i bezbrižno otišao na seminar.

Moj redovan termin kod doktora Jirgensa bio je ugovoren odmah po Jovičinom odlasku. U subotu za vreme jutarnje vizite saopštio mi je da mogu kući za vikend jer će, kako mi je objasnio, ubacivanje oplodene jajne ćelije u matericu uslediti početkom sledeće nedelje i da bi bilo dobro da u nedelju po podne ili najkasnije u ponedeljak do sedam ujutru budem ponovo na odeljenju.

Čim sam to saznala, odmah sam poslala Jovici poruku.